

RECENSION

Foto: Anna Hallberg

FÖRSÖK ATT FÖRSTÅ RASISM

Recension av Nick Jones *Försök att förstå – folkbibliotek, rasism och platsens politik* av Balsam Karam

Det är oundvikligt; ett nyttgivet verk, vadhelst det må vara och närhelst det må ha skapats, tvingas förhålla sig till tid, plats och politiskt klimat där det föds och möter sin publik som färdigt ting.

Med det gångna året i åtanke, kan vi konstatera att såväl det politiska som det kulturella klimatet i Sverige har dominerats av livliga debatter om rasism och rasifiering; alltifrån rasistiska tårtor på Moderna museet till stenkastning mot muslimska kvinnor i Forserum har uppmärksammats och för en gångs skull engagerat många. Debatterna om flytten av *Tintin i Kongo* samt Lilla hjärtats vara eller icke-vara har dessutom haft direkt beröring med biblioteken och väckt en till synes sömning yrkeskår.

Mitt i denna smärre storm utkommer bibliotekschefen Nick Jones med samlingsverket *Försök att förstå – folkbibliotek, rasism och platsens politik* (2012). Boken samlar valda texter av Jones under tre huvudrubriker som spänner över alltifrån vardagsrasism till folkbibliotekens framtid, skrivna under perioden 2002 till 2012 — minst sagt tumultartade år ur ett världspolitiskt perspektiv. Jones — en oerhört skicklig och kunnig skribent och tänkare — understryker genomgående tidsperiodens allvar och tycks kommentera den redan i förordet då han nämner att "[d]å bokens frågeställningar i högsta grad är oavslutade så känns också utgivningen av denna samling högst motiverad för mig".[1] Bokens frågeställningar kan inte vara annat än oavslutade då Jones klokt — och likt de forskare han något övermåttligt refererar till — har valt frågeställningar som saknar målgång och där pågåendet utgör såväl arbetet med som förståelsen av ämnet.

Exempelvis frågan om rasism; när är den någonsin avslutad, om den oupphörigen likt ett sisyfosarbete pågår inom oss alla? Eller folkbiblioteken för den delen, som ständigt är i förändring?

Jones tar därutöver outtröttligt ansvar för sina oavslutade frågeställningar genom att ständigt bjuda in till samtal med utgångspunkt i frågan (fritt tolkat och formulerat utav mig): *om jag säger såhär, vad tänker du då?* Frågan, hur den tycks ställd och hur den sedan manifesteras i de olika texterna, resulterar i någonting oerhört inbjudande, effektivt och informativt, och bidrar inte minst till en känsla av — i brist på bättre ord — kamratskap boken och läsaren emellan. Kamratskap förutsätter inte medhåll eller tillgivenhet, men förtroende och förståelse, och som läsare har jag förtroende för Jones kunskap och förstår även hans utgångspunkter.

Det är ett oerhört bra betyg och kanske det bästa jag har skrivit om en bok, vill jag klargöra.

Som läsare med egna utgångspunkter och kunskaper upplever jag dock att Jones briljerar mer i frågor om folkbibliotek än de om rasism (med all förmodan då jag själv är mer påläst i det senare och som ny inom folkbiblioteksvärlden törstar efter Jones biblioteksidéer och kunskap). Påståendet är självfallet en motsägelse då det lika lite går att urskilja samhället och rasism som folkbiblioteken och rasism, men här hänvisar jag framförallt till verkets upplägg och indelning i de tre huvudrubrikerna "Rasism: i olika förklådnader", "Platsen: i olika betydelser" samt "Uppdraget: ur olika perspektiv".

Varje huvudrubrik börjar med en inledande text (i Jones beskrivning "en nyskriven presentation av temat").[2] Därefter har texten en egen vinjett som mer eller mindre förser den med en kontext, och slutligen avslutas texten med en not om var, när och i vilken omarbeting den tidigare har publicerats.

Många texter om texter, ett grepp som vid rätt användning bereder med mycket svängrum och ger författaren möjligheter att i efterhand fördjupa ursprungstexten med nya, färskare förståelser. Mindre framgångsrikt tycks dock greppet snarare meningslöst och tilltaget i syfte att urskulda textens eventuella brister eller oskärpa; med hänvisningar till en svunnen tid ska läsaren ha förståelse för textens tillkortakommanden, på samma sätt som en kvinna vid en läsning av Strindberg idag helst ska ha förståelse med att han var en mansgris i "tidens anda".

Jones inledande texter, såväl vinjetterna som inledningarna, skiftar mellan att lyckas och att misslyckas och det gör de framförallt i verkets första del om rasism, vilket står i fokus för min recension.

Vad "Rasism: i olika förklådnader" kort och gott vacklar på är ett tydligt tilltal. Ett tilltal förutsätter förståelsen av två viktiga positioner och därmed besvarandet av två frågor: *utifrån vilken position talar jag? samt vem talar jag till?* Frågorna förutsätter varandra och gör enligt mig skillnaden mellan ett tilltal och en monolog — och bristen på besvarandet av den ena leder lika självklart till en texts misslyckande som bristen på den andra. Varför är då ett tydligt tilltal så viktigt i frågor om rasism och annan diskriminering? Framförallt då tilltalet tydliggör på vilket sätt en talar om effekterna av rasism och annan diskriminering. Vad är effekterna av ett samhälle genomsyrat av rasism och annan strukturell diskriminering på mig som icke-vit kvinna, och hur ska en tilltala mig då den vill upplysa mig om någonting i ämnet? Och vad är effekterna på Nick Jones? Mycket olika, föreställer jag mig.

Jones tydliggör exemplariskt och gång efter annan sin egen position, vare sig han skriver ett bokslut över tiden som bibliotekarie i Alby eller återberättar en känsloladdad situation som student i England. Vem han däremot skriver till är det svårare att förstå. Vi kan börja med texten "Vem är mångkulturell och vem är inte mångkulturell?" där Jones söker göra upp med språket. Jones har tidigare i den inledande tematexten klargjort sin position:

Jag flyttade till England med ett engelskt medborgarskap och namn [...]. De vänner jag fann, många goda vänner, kom från många olika länder, alla med erfarenheter av att byta land själva eller med föräldrar som bytt land. Om det var svårt för mig med mitt namn,

mitt språk, min medelklassstillhörighet och ett engelskt medborgarskap som banade väg, så var det väldigt mycket svårare för mina vänner. Denna erfarenhet påverkade mig djupt och tillsammans med stimulerande studier där frågor om rasism var ofta återkommande, skapades ett engagemang och stort intresse för frågorna. Det är utifrån detta engagemang jag har skrivit.[3]

Men då han några sidor senare skriver om binära motsatser i språket och hur normen och normaliteten behöver ett "dom" för att kunna konstruera sig själv, undrar jag vem det är han skriver till? Det kan omöjligen vara "dom" som han mötte i England eller andra icke-vita "dom" i Sverige som i Jones korrekta analys görs avvikande, för de vet redan det här, om inte genom ämnesspecifika termer så definitivt genom levd erfarenhet; att göras till det avvikande som en effekt av ett rasifierat samhälle är någonting man absolut känner av. Vem är då den tilltalade?

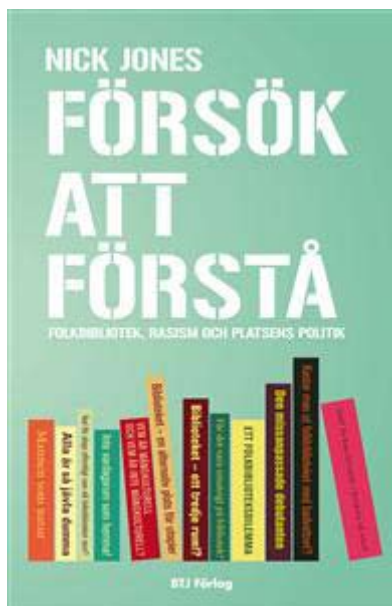
Jag tycks kunna dra tre slutsatser angående tilltalet i texten:

- 1) Jones vänder sig till den vita normen som inte har kunskap om sin normstatus och som behöver en grundläggande genomgång av hur världen är konstruerad.
- 2) Jones vänder sig till ett icke-vitt "dom", men har samtidigt en märklig och underskattande syn på sina läsare då han antar att "dom" saknar kunskap om sin levda avvikandestatus.

3) Jones känner sig tvungen att ha mer eller mindre basala genomgångar av postkoloniala teorier samt andra teorier om rasism, då han inte vet var han ska sätta ribban, vare sig för normen eller för ett "dom". Med andra ord: han söker göra det omöjliga och vända sig till både de som har och de som inte har upplevt effekterna av rasism.

Inga av slutsatserna är tilltalande, men jag märker att de dyker upp hos mig även senare, bland annat i texten "En problematisk antirasism – eller vad betyder det egentligen att arbeta mot rasism?". Efter en stark och lovande vinjett där en före detta studiekamrat ges möjlighet att formulera och definiera världen och Jones roll som elev, levererar texten inte mer än en genomgång av problematiken kring antirasism. Det som sägs är för den sakens skull inte oviktigt, men vem riktar sig texten till? En person som redan med sitt icke-vita yttre representerar en avvikelse från normen har en uppfattning om antirasistiskt arbete som kan komma att skilja sig markant från en vit person, för att ta ett exempel.

Där den vita medvetet kan välja att ha beröring med antirasistiskt arbete, kan den icke-vita oavsiktligt arbeta antirasistiskt var gång

den ändrar någons uppfattning om hur väl den talar svenska. Texten hade mått oerhört bra av att klargöra sådana inre skillnader, men rör sig nu i ett mellanrum och faller på de tre slutsatserna.

Detsamma gäller texten "Mannen som natur", där frågan om stereotyper, deras uppkomst och upprätthållande ges plats. Tidigt i texten tycks Jones känna sig manad till att definiera begreppet stereotyp, för att senare visa på hur stereotyper kan se ut och i vilka sammanhang de kan dyka upp, däribland idrottsvärlden. Han redogör även för olika figurer, bland annat The Coon, och texten tycks mer ha karaktären av en välskriven informationstext om det stereotypa som begrepp och fenomen, än av en analys av stereotypiseringens effekter i en mer nutida eller närliggande kontext. Inte för att det saknas analys — tvärtom! — men då analysen inte vet vem den ska vända sig till, faller den oskarp och urvattnad. Inget av det som sägs är i synnerhet ögonöppnande för någon bekant med problematiken, och inte heller någonting som inte går att finna någon annanstans för den som är obekant men intresserad.

Här vill jag även återvända till den inledande tesen om varje verks tvungna förhållande till sin akuta nutid, och ställa Jones en fråga tillbaka. Hur skulle texten "Mannen som natur" ha blivit om den exemplifierats med fler figurer från den nutida debatten, däribland Lilla Hjärtat och *Tintin i Kongo*? Nu kan det mycket väl vara så att en sådan inbakning av debatterna ifråga har varit omöjlig, då boken möjligtvis gick i tryck innan eller samtidigt som debatterna pågick. Dock — och liksom konstaterat i inledningen — tar tiden och det politiska klimatet inte hänsyn till deadlines och tryckerier; "Mannen som natur" är och förblir en mindre relevant text i och med att den sammanfaller med mer färska, pågående och akuta skeenden inom samma fält och kontext. Orättvisa, oturlighet, oskärpa – det kan kallas mycket, men så är det.

Vad som dock absolut inte får glömmas bort — och här riktar jag mitt tilltal till det vita bibliotekssverige — är Jones gärning då han överhuvudtaget inhyser texter om rasism med texter om folkbibliotek inom samma bokpärmar. Jag har som ny inom folkbiblioteken förstått hur radikalt det är och väntar spánt på effekterna av samboskapet.

Balsam Karam

FOTNOTER

[1] Jones, Nick (2012) *Försök att förstå – folkbibliotek, rasism och platsens politik*. Lund: BTJ Förlag, s. 10.

[2] Ibid. s. 11.

[3] Ibid. s. 13